

STREEKMUSEUM HOEKSCHE WAARD
HOFWEG 13 3274 BK HEINENOORD

Bulletin 78

DECEMBER 1998

STICHTING
VRIENDENKRING VAN HET STREEKMUSEUM HOEKSCHÉ WAARD
(ingeschreven K.v.K. Dordrecht nr. 41119934)

Redactie en secretariaat:

Hofweg 13, 3274 BK HEINENOORD. Giro 38.70.852

Contributie: minimaal fl. 10,-- per persoon/jaar.

Redactie:

Mevr. C. van Buren

J. Gerretse

A.O. Mol

P.J. Pot

K.H. van der Ree

W. Reedijk

Drs. J.E. de Rooy

Mr. G. Schilperoort

C. Spruit

Mr. R. van der Waal

J. Weijers

Hof van Assendelft:

Hofweg 13, 3274 BK HEINENOORD. Telefoon 0186-601535

Geopend:	dinsdag t/m zaterdag	14:00 - 17:00 uur
	zaterdag bovendien	10:00 - 12:00 uur

Leeszaal:

Geopend:	woensdag	9:00 - 13:00 uur
	zaterdag	10:00 - 17:00 uur

Oost-Leeuwenstein:

Dorpsstraat 13, 3274 BB HEINENOORD

Geopend:	zaterdag	10:00 - 12:00 en 14:00 - 17:00 uur
----------	----------	------------------------------------

Groepen op afspraak.

Conservator:

Drs. J.E. de Rooy

0186-602010

Niets van deze uitgave mag zonder toestemming van de redactie worden overgenomen.

NIEUWS VAN DE REDACTIE

Beste vrienden,

Als u dit leest is de herfst al ver gevorderd en ligt de vriendendag 1998 ver achter ons. De dag is goed verlopen, zowel de excursie naar Delfshaven als de spek-met-peren-maaltijd daarna in Mijnsheerenland. Hiervan vindt u overigens een verslag in dit bulletin.

Uitvoerig is op die dag door de conservator en uw voorzitter heden en verleden van het Streekmuseum belicht. Al 30 jaar is het museum een begrip op ons eiland: schoolkinderen komen er jaarlijks in klassenverband, bruidsparen worden er in de echt verbonden en gaan er op de foto, men komt er in de studiezaal zoeken naar zijn of haar voorgelacht of vraagt naar historische gegevens betreffende boerderijen, polders, waterlopen enzovoort. Juist nu, in dit jubileumjaar, komt de provincie Zuid-Holland met plannen om de Hoeksche Waard ingrijpend te veranderen: kassenbouw op grote schaal, aanleg van bedrijfsterreinen als overloop voor Rotterdam, om nog maar niet te spreken van de hoge-snelheids-lijn! Er wordt nu al veel geprotesteerd tegen deze aantasting van de Waard zoals wij die kennen, maar de druk is zeer groot! Het zal niet gemakkelijk zijn om die te weerstaan.

Zelfs als men bereid is om met de plannenmakers een eind mee te gaan, kan dit alleen goed gebeuren met een behoorlijke kennis van het heden en verleden van de Hoeksche Waard. Die kennis vindt men in de verzamelingen van het museum die in meer dan 30 jaar hard werken bijeengebracht zijn. Het hoeft dan ook geen betoog, dat wij als vrienden de noodzaak inzien van het voortbestaan van het museum en daar graag aan meewerken. Wij beveilen de ingesloten jaarlijkse acceptgirokaart dan ook graag bij u aan (minimaal fl. 10,- per persoon/per jaar).

Graag tot ziens in het museum (ook geopend op tweede kerstdag van 14.00-17.00 uur) en prettige feestdagen toegewenst!

J.G.

EEN ANGSTIGE BARMHARTIGE SAMARITAAN

door J. in 't Veld

(Het hieronder volgende is hoofdstuk 23 uit een manuscript dat in totaal 26 hoofdstukken bevat. In de twee vorige bulletins zijn andere bijdragen van de heer In 't Veld opgenomen.)

Die zomervakantie was er één van spanning en verwachting: hoe zal dat zijn, naar de H.B.S.? Wat kan ik daar allemaal lezen en leren wat ik nu nog niet weet? Wat is er nog meer te koop dan wat er in Mastland te "krijgen" is?

Zo fietsten we voor de tweede keer naar Oud-Beijerland, nu voor de boekenlijst en het rooster. Via Blauwesteen, Groeneweg, Buijensweg en Kwakseweg, een rit van acht kilometer. Bij de veiling aan de Koninginneweg overgestoken en door het gietijzeren hek "Het Paradijs" in. Aan weerszijden een "hof" -links smal, rechts veel breder- met verschillende soorten appel- en andere fruitbomen, afgewisseld met perceeltjes groenten. Het deed haar naam eer aan.

Maar eens, lang geleden, had iemand van een verboden boom gegeten: de begraafplaats was zichtbaar aan mijn rechterhand. Vlak daarachter lag het robuuste, maar ook vriendelijke gebouw waar ik me verder wilde ontplooien.

Een pedagoog gebruikte voor de favoriete ambiance waarin een jongere tussen twaalf en achttien jaar wil opgroeien, het beeld van een tuin, een ommuurde tuin wel te verstaan, waarin hij zich volop kan ontplooien - niet alsmáar alleen, maar wel op de tijden dat hij daar behoefte aan heeft.

Wel, dit mooie gebouw was op zich al een mooie ontplooiingstuin en lag bovendien bijna in "Het Paradijs". Als er een gracht omheen gelegen had, zou het door onbekenden voor een kasteel gehouden zijn. Maar er was geen gracht, dus was er ook geen kasteelheer die ons kon weren bij het aanleggen. Een bol liggend, ijzeren bruggetje over en dáár was de stenen, nog bollere brug als toegang tot de ontplooiingstuin. Op de borstweringen aan weerskanten zaten tweede-, derde- en nog hogere klassers. Ons, prille kleine nieuwelingen, wat vreemd aankijkend.

Direct links, tegen de buitenmuur die bij de hoofdingang uitkomt, onder een afdak onze fietsen gestald.

Vreemd, onwennig, het is één ding om tegen gebruikelijke patronen van doorleren in, toch verder te gaan. Maar een ander ding was het om tussen al die méérwetters en verdergevorderden, die hier rondliepen of ze nooit anders gedaan hadden, als vreemde nieuwkomer te staan. Dat we met z'n tweeën van Mastland kwamen, bood niet echt soelaas. De bel bracht uitkomst: min of meer als voorhoede gingen we naar binnen. In de hal aangekomen was het zoeken geblazen: waar moesten we heen? Het was niet aangegeven in de speciaal voor onze school gedrukte agenda. Op de voorzijde van de omslag was een mooie illustratie aangebracht van de "school met het torentje". En op één van de eerste bladzijden stonden uiteraard de namen van de leraren en leraressen. Na de uiteraard bovenaan geplaatste naam van de directeur, Dr. Ploeg, volgden die van "Van der Heiden, Lodder, Mej. Spaar-kogel, Mej. Euwe, Mej. Timmermans, Stadhouders, De Rooy, Mej. Van der Werve, Tjalma, Van Calker, Bernasco, De Gruyl, De Liefde en Sligter". De directeur inbegrepen vijftien in getal. Maar er was niet aangegeven in welk lokaal mejuffrouw Van der Werve zat of meneer Lodder of meneer Bernasco. Of het op een bord in de hal aangegeven was? Was het op een bord in de hal aangegeven?

Zeker was dat we al direct huiswerk op kregen: "Engelse woordjes leren, Franse woordjes leren, Geschiedenis: steen-, brons- en ijzertijd leren". Engelse woordjes, werkwoorden, regelmatige en onregelmatige. Zoals het werkwoord voor wat in de bedstee als kind soms niet wilde lukken: slapen. Dat lukte nu juist heel best: als ik terug kwam van het melken, 's morgens vroeg. Wanneer vader, om half zes, de met warme melk gevulde bussen aan de dijk had gezet om door "Aart de melkrijder" opgehaald te worden, was het nog veel te vroeg om naar de eerste klas van de H.B.S. te gaan. Om nog te gaan slapen was het daarentegen veel te kort. Toch lokte die plek, niet alleen omdat het er nog warm was, maar vooral omdat ik daar niemand in de weg liep. Daarmee was het ook een geschikte situatie om nog een hoofdstuk Engels of Wiskunde na te kijken. Het valt niet meer te achterhalen of ik daarmee m'n repetitiecijfer nog wel eens heb opgevijseld. Als dat al het geval is geweest, zal dat beperkt gebleven zijn tot Engels en dan in het bijzonder tot de vervoeging van het werkwoord "to sleep.....".

De koele ochtendlucht in de wei, de inspanning van het melken, om dan terug te kruipen in de warme bedstee, ja dat was: "sleep-slept-slept".

Zo niet op die dag, ergens in het voorjaar. Zoals meestal was vader mij voor, met het "karretje met melkbussen en emmers", naar de Botweg. Maar nu was ik extra laat. Kort nadat ik, alleen, op de fiets was gestapt, hoorde ik een geluid dat klonk als "daar gaat iets niet goed". Dat maakte me in die vroege ochtend angstig, ook al was ik vlak bij huis. Het geluid kwam van rechts, maar ik bleef naar voren kijken, net alsof er op de wieden van "Windlust" iets gebeurde in plaats van rechts van me, in het weiland waar Jaap Quartel zijn koeien weidde - waar op dat moment onregelmatig bonkende metaalgeluiden vandaan kwamen.

Ik fietste zo vlug mogelijk door naar de Botweg. Daar aangekomen durfde ik pa niets te vertellen. De eigen schaamte doorgereden te zijn, zat me zo dwars, dat ik maar aan één ding dacht: na het melken zo snel mogelijk weer terug naar huis om in het bewuste weiland poolshoogte te nemen of ik nog iets goed kon maken van mijn gedrag als Leviet op de rit naar de Botweg. Weer thuis ging ik zo snel mogelijk het weiland in. Daar zag ik, ter hoogte van het baarhuisje, Jaaps "trekker met melkbak" schuin in de sloot hangen. De melkbussen lagen in het water. Jaap was nergens te bekennen, wel zijn moeder. Ze vertelde dat haar zoon het hek tussen de twee "gewendten" achter zich had willen sluiten, terwijl hij de trekker langzaam door had laten rijden. In de onregelmatige moddersporen van de net gevallen voorjaarsregen had de trekker echter een andere weg gekozen dan Jaaps bedoeling was: schuin op naar de er vlakbij liggende sloot. Hij had het te laat gemerkt en de trekker was half kopje onder gegaan.

Wanneer die eruit getrokken zou worden, zou dat opgelost zijn.

Maar er was nog een ander probleem. Na een ernstige verwonding aan zijn ogen door een weggesprongen stuk metaal van een aardappelrooier, droeg hij een uiterst sterke bril om nog iets te kunnen zien. Die bril had hij verloren bij de spurt in het hoge gras. Zonder bril begon Jaap niets - kon hij evenmin zijn bril vinden. Samen met zijn moeder zocht ik mee. De lijn die hij spurtend had afgelegd was tamelijk nauw te begrenzen. Hoe lang we zochten? Ik weet het niet. Wel dat ik een hartstochtelijke hoop koesterde om de bril te vinden. Niet alleen om Jaap van dienst te zijn, zodat hij weer

kon zien en wellicht zelf nog kon melken. Nee, meer nog om, zij het laat, toch nog een beetje Barmhartige Samaritaan te worden, op de weg terug, van de Botweg naar de Munnikendijk.

Begiftigd met een paar goede ogen en gave voor geduld vond ik zijn bril, gaaf en wel. Niet alleen zijn moeder was daar blij mee, maar zo mogelijk, de vinder nog meer.

NIEUWE VRIENDEN

In de afgelopen periode meldden de navolgende personen zich aan als vriend/vriendin van het Streekmuseum. Wij heten hen nogmaals hartelijk welkom.

L	607	J.A. Andeweg	Nieuw-Lekkerland
L	338	Joh. van Bergen	Hellevoetsluis
L	690	L.A. Booij van de Erve	Rotterdam
L	533	H.C. van Dam	Pijnacker
L	508	A.H. Deunhouwer	Eindhoven
L	644	J. de Haas-Smitshoek	Dordrecht
HW	005	D. Meeldijk	Oud-Beijerland
HW	271	M.L.C. Melissant	Oud-Beijerland
HW	346	P.E. Melissant	Oud-Beijerland
HW	567 en 568		
		dhr. en mevr. J. van den Tol	Oud-Beijerland
L	537	R.T. Verheij	Ridderkerk
L	597	C.J. Verhoeven	Lelystad

Red.

WAT DE KRANTEN ZEGGEN

"MEEKRAP EN MEESTOVEN OP DE ZUIDHOLLANDSE EILANDEN.

Door A.G. de Groot, lid van de Hist. Vereniging van Zuid-Holland. Vigilante Deo Confidente."

In een viertal artikelen, gepubliceerd in het Nieuwsblad voor de Hoeksche Waard van juni/juli 1956, met bovengenoemde titel kijkt de schrijver/redacteur terug naar de teelt, de plant en de verwerking van de meekrap. Hieronder volgt een letterlijke, maar ingekorte versie. Het vervolg van bulletin 77.

"Invoering van teelt en meestoven.

De Meekrap werd reeds door de oude Egyptenaren, de Perzen, de Indiërs, de Grieken en de Romeinen voor de kleurstof geteeld en had volgens sommigen reeds in de 7de eeuw zijn weg naar Frankrijk gevonden, waar een belangrijk centrum ontstond (Vaulckuse, Avignon). In de vroege Middeleeuwen werd de verfstof door Hollandse en Vlaamse zeevaarders uit Rouaan gehaald om er aanvankelijk de eigen lakennijverheid van te voorzien. In de opsomming door Hertog Albrecht van Strienemonde (ten zuiden van Oud-Beijerland) ontbrak de mede dan ook niet. Er zijn historici, die menen dat de meekrapcultuur door de kruisvaarders naar deze streken werd overgebracht, hetgeen niet zo onwaarschijnlijk lijkt. Uit oude oorkonden blijkt wel, dat hier reeds in de 14de eeuw meekrap geteeld werd en dat er toen reeds meestoven in gebruik waren.

Geografische verspreiding.

In de provincie Zuid-Holland waren voor 1800 de centra van de meekrap-teelt, de omgeving van Ouddorp en Dirksland, het Brielse Land en het Land van Strien. Op het eiland IJsselmonde schijnt hoegenaamd geen meekrap verbouwd en verwerkt te zijn. Merkwaaardigerwijze was op Voorne en Putten reeds in het begin van de 19de eeuw de meekrapcultuur sterk ingekrompen. Op het platteland waren toen de meeste stoven reeds gesloten; alleen in Den Briel waren er in 1828 nog twee over. De verbetering van de

markt in de volgende decennia heeft hier de meekrapcultuur geen nieuw leven kunnen inblazen.

Op de Hoeksche Waard heeft dit bedrijf zich langer kunnen handhaven. Omstreeks 1850 was te Numansdorp de laatste meestoof, die aan de haven bij de Nieuw-Cromstrijense dijk, weliswaar al gesloten, terwijl er te Strien nog twee werkten; een hiervan werd aangeduid als de meestoof van de Tiengemeten te Strien; ook sprak men wel van de oude en de nieuwe stoof. In 1863 waren ervan deze drie nog slechts twee -een te Strien en een te Oud-Beijerland over- en wij kunnen veilig aannemen, dat deze een dozijn jaren later ook wel tot het verleden behoorden.

In de laatste notulen van het Meestoof-consortium te Oud-Beijerland, die van 14 mei 1875, lezen wij:

"Om het weinige werk dat over den teeld van de jare 1800 vijf en zeventig te doen staat wordt na bespreking besloten, niet om de reedbeurten te looten. Wordt nog in bespreking gebracht, de fabriek voor den teeld 1875 te doen stilstaan, doch hierover eenigen tijd van gevoelen gewisseld te hebben, komt men tot de overtuiging het billijk is de reeders welke eenige jaren hun meekrap ter bewerking naar deze meestoof hebben gezonden, het een en ander niet dankbaar van geïnteresseerden zouden zijn, die nu niet te helpen. Wordt besloten, die welke met hunne meekrap ter bewerking naar de meestoof alhier komen voor den teeld 1875 de bewerking als dan nog te doen om dan daarna een verder besluit te nemen, hoe men het gebouw en de aanhoorigheden in het vervolg te handelen". Het ligt voor de hand aan te nemen dat 1875 hier het sluitingsjaar geweest is.

Het langst heeft deze ten ondergang gedoemde tak van landbouw en industrie het leven gerekt op Goeree en Overflakkee. Blijkbaar waren daar de boeren eertijds wat conservatief en anderzijds wat vastberadener om tot het laatst toe de strijd vol te houden. In 1831 waren er op Goeree en Overflakkee nog 21 meestoven in werking. In 1840 telde Ouddorp er nog 5 en zelfs in 1893 nog 3. In 1896 was in deze omgeving de teelt nog niet geheel verdwenen, maar werd zij wel kwijnend genoemd, hetgeen ook wel volgt uit het feit, dat in 1870 in Ouddorp nog 124 ha beteeld waren en in 1876 nog maar 76 ha. Die moeten wel de laatste stuiptrekkingen geweest zijn.

Garancine.

De boven reeds genoemde uitvinding van Robiquet heeft de structuur van het meekrapbedrijf hier te lande sterk veranderd. Niet alleen bereikte Frankrijk daardoor een belangrijke technische voorsprong op Nederland, dat gedurende eeuwen op de beste kwaliteit had kunnen bogen, maar ook leidde dit zoals wij reeds zagen tot de oprichting van garancine-fabrieken in de landen waarheen wij voordien exporteerden. Maar ook in eigen land werden garancine-fabrieken opgericht, later voor een deel in andere plaatsen dan waar de meestoven stonden. Eén der eerste werd gebouwd in 1850 te Dirksland, dus te midden van de meekrapvelden, Rotterdam volgde. Weinig vermoeden konden de stichters hebben van de korte levensduur, die hun fabrieken beschoren zou zijn, die immers na de bereiding door Grabe en Liebermann van de synthetische alizarine uit anthraceen (1869) geen levenskans meer hadden.

Bijzonder weinig geluk had de heer Salomonson, die in 1859 zijn Madder and Garancine Works bouwde te Capelle aan de IJssel (!) op de plaats waar de IJssel in de Maas valt. In 1869 brandde de fabriek geheel uit. Energiiek werd de herbouw ter hand genomen en de fabriek van nieuwe machines voorzien. Na korte tijd kon het bedrijf weer draaien en in deze jaren ontstonden er relaties tussen deze jonge garancine-fabriek en de honderdjarige stoof te Oud-Beijerland, die voor Salomonson als loonstamperij werkte. Echter was nu de uitvinding van de synthetische alizarine, hierboven bedoeld, juist gedaan en was het doodvonnis van de garancine uitgesproken. Terzijde worde hier vermeld dat de heer Salomonson niet bij de pakken neerzitten, maar onmiddellijk na de noodgedwongen sluiting overschakelde op de fabricage van superfosfaat (1878), aldus de grondslag leggende voor de later zo belangrijke superfosfaat-industrie in Nederland en speciaal in onze provincie.

Ook Vlieland richtte een garancine-fabriek op in 1863, deze was van bescheiden omvang; juist vóór het keren van het getij in 1871, werkten er slechts 8 arbeiders. Toen in 1871 de synthetische palizarine uit steenkoolteer op de markt gebracht werd, was het lot van de meekrapcultuur, van de meestoven en ook van de garancine-fabrieken bezegeld. In 1868 bedroeg de wereldproductie van hartgoed nog 70.000.000 kg, waarvan de helft uit Frankrijk kwam.

De waarde ervan was F 42.000.000,- een voor die tijd aanzienlijk bedrag. In 1864 was de produktie in Zuid-Holland ca. 15% van die in geheel Nederland, die toen 8.5000.000 kg bedroeg. Hieruit ziet men wel het belang, dat deze streken in de bedrijfstak hadden. De synthetische verfstof was veel goedkoper dan het natuurprodukt. Velen hielden staande, dat de houdbaarheid van het nieuwe produkt minder was, maar de textielabrikanten hebben zich door deze overweging niet meer laten leiden er was de vraag naar goedkope stoffen en daaraan kon men het beste voldoen door toepassing van synthetische verf.

Economische betekenis in de loop der eeuwen.

De economische betekenis van de meekrap voor de delta (en voor heel Holland en Zeeland) is door de Overheid al heel vroeg ingezien. Er werden allerlei maatregelen ter bescherming genomen o.a. ook door nauwlettend op de kwaliteit toe te zien. Zo werd op 23 mei 1444 bij verordening bepaald dat het streng verboden was voortijdig meekrap te delven, daar dit het pigmentgehalte zou schaden en dit belangrijke nationale produkt in het buitenland in diskrediet te brengen. Mogelijk gold hierbij echter tevens de overweging, dat het ongewenst zou zijn arbeiders voor september aan de graanoogst te onttrekken.

Een andere Middeleeuwse verordening verbood het stoken van turf in de meestoof. Hier moeten wij evenwel bedenken, dat deze maatregel ook wel zal zijn ingegeven door de steeds aanwezige vrees, dat roofofbouw zou worden gepleegd op de plaatselijke veenbodem, die menigmaal zulke noodlottige gevolgen had gehad in de delta: men denke o.a. aan de voorgeschiedenis van de St. Elisabethsvloed in 1421. In 1770 wordt althans in de meestoven uitsluitend turf gestookt, welke daartoe uit Friesland en Noord-Overijssel werd aangevoerd. In 1857, kort nadat in de Oudbeijerlandse meestoof de stoommachine in gebruik genomen werd, die op steenkolen uit Ruhrort liep, besloten de aandeelhouders:

"Om voor het teeltjaar 1857 zooals van ouds wederom turf tot drooging onder den toren in den zoogenaamden Ouden Man te stoken, als van oordeel zijnde dat rook en vetigheid der steenkolen nadeelig voor de kleur der Meekrapwortel is, waarom den Boekhouder gemagtigd wordt daarvoor de benodigde turf onder concessie van 19/20 vrijdom van accijns in te slaan."

De stad Den Briel had reeds in 1445 keuringseisen voor aldaar aangevoerde mede opgesteld en de daarbij behorende keurmeesters aangesteld. In 1457 werd een keur uitgevaardigd, welke een ieder met strenge straffen bedreigde, die eenjarige mede dorst te delven: dit stond gelijk met kapitaalsvernietiging en met een aanslag op de kwaliteit. Zeer strenge straffen stonden in Goeree, reeds in 1495 op vervalsing, op knoeierijen in de handel, op aflevering zonder keuringstof zonder de voorgeschreven merken. Van 1624 tot 1819 gold een uitvoerverbod van de landsregering voor zg. kiemen. Dit had ten doel de buitenlandse concurrentie op teeltgebied te beperken. In veel gevallen stelde de overheid zich garant voor de kwaliteit tegenover buitenlandse kopers. Klachten werden nauwgezet onderzocht en bij gegrondheid werden straffe maatregelen genomen tegen de schuldigen, ongeacht het verhaal, dat de overheid op hen nam. Tot 28 februari 1834 stonden de vaste werklieden van de meestoven veelal zelfs onder ede."

Wordt vervolgd.

P.J.P

VRIENDENDAG 1998

De eerste zaterdag van de maand oktober was ook dit jaar weer een dag waarop wij als vrienden van het Streekmuseum met veel genoegen aan terugkijken.

Om 1 uur vertrokken de bussen die ons naar Delfshaven vervoerden. Het eerste doel van ons bezoek was de oude Hervormde Kerk, die nu wordt gerestaureerd.

We werden hartelijk ontvangen door de president-kerkvoogd, die ons vervolgens indeelde in twee groepen.

De helft van de gasten ging in een aangrenzende ruimte een professionele diapresentatie bekijken, terwijl de andere helft een rondleiding in de kerk kreeg.

Na afloop van de diaserie ruilde het gezelschap van plaats, zodat iedereen kon kennis nemen van de lokale historie.

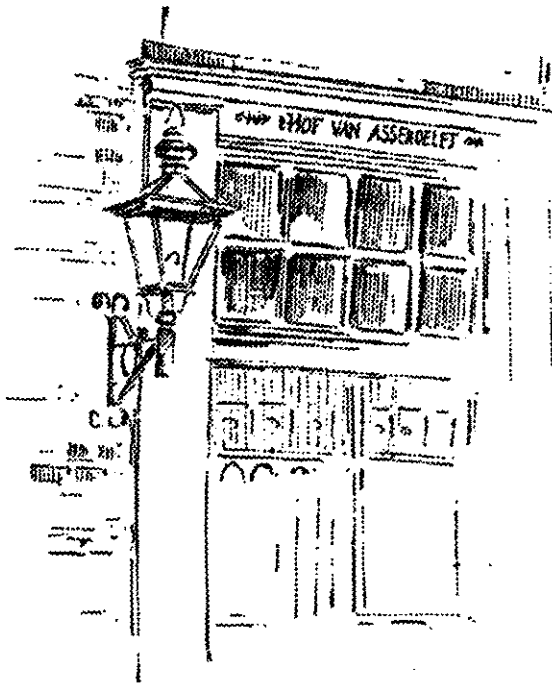
Vervolgens kwam het tweede deel van het bezoek aan bod: Museum De Dubbelde Palmboom.

Hier werden we in kleine groepen gesplitst, die op verschillende verdiepingen van het gebouw startten met een rondleiding.

We zagen niet alleen herinneringen aan de Pilgrim Fathers en aan Piet Hein, die in 1577 in Delfshaven werd geboren, maar ook fraaie stijlkamers uit deze eeuw.

Na terugkomst in Heinenoord gingen we met eigen vervoer naar "De Vijf Schelpen" in Mijnsheerenland, waar Leo Boshuizen met zijn team alles in gereedheid had gebracht om ons te voorzien van "spek met peren" of erwtensoep.

De score: 60 kg peren, 32 kg aardappelen, 45 kg vlees/spek en 32 liter soep!

De heer Gerretse memoreerde in zijn welkomstwoord het 30-jarig bestaan van ons museum en de heer De Rooy, als man van het eerste uur, haalde leuke anekdotes op uit de begintijd van het Streekmuseum. Ook werd een fraai gedicht van Peter Blanker voorgedragen, getiteld Delfshaven. De sfeer aan tafel was zeer geanimeerd en na het dessert en de koffie keerde ieder rond negen uur huiswaarts. Hulde aan de organisatoren voor deze onvergetelijke dag!

G.S.

SABINA VAN EGMOND (2)

In dit tweede artikel geven we nog wat bijzonderheden van de bruiloft van Sabina van Egmond en graaf George Eberhard van Solms zoals mevrouw Bosboom-Toussaint die beschrijft in haar boek "De Delftsche Wonderdokter".

Het bruidspaar heeft de Staten van de verschillende gewesten plechtig kennis gegeven van hun voornemen en hen uitgenodigd om het bruiloftsfeest mee te vieren. Vooral de Staten van Holland en Zeeland laten zien dat zij het op prijs stellen deel te nemen aan het feest. Een officiële afvaardiging uit de Staten van Holland heeft het bruidspaar twee gouden competassen en een verguld lampet (waskom) en wasbekken aangeboden, met een waarde van meer dan 8000 gulden, en verder voor de bruid een halscarkant (hals-snoer van edelgesteenten) en een bagge (kostbare ring) die beide meer dan 4000 gulden waard zijn. De Staten van Zeeland geven een geschenk in geld: 6000 gulden. De afgevaardigden van Utrecht bieden een paar zilver vergulde competassen aan. De andere gewesten geven aanzienlijk minder of onthouden zich.

De huizen op het marktplein en langs het Oud-Delft zijn met guirlandes en draperieën versierd. Het oude Sint Aagtenklooster is met sparrantakken, wimpels en wapenschilden uitgemonsterd, met de oranjevlag hoog in de lucht. Van de trans van de toren van de Oude Kerk wappert de driekleur. Voor het stadhuis is een brede verhoging gebouwd met draperieën en slingers van groen en kleurige linten. De zitplaatsen die zijn overdekt en met laken bekleed, zijn bestemd voor hoge gasten. Het krioelt van vreemdelingen in de stad.

Het lijkt wel of de Middeleeuwen weer even teruggekeerd zijn: allerlei krijgshaftige spelen worden gehouden, zowel te voet als te paard, die doen denken aan de oude toernooien uit de riddertijd. Men vraagt zich af of dat in overeenstemming is met de ingetogenheid en de ernst van het Calvinisme dat in deze gewesten toch sedert geruime tijd ingang heeft gevonden. Niet vergeten moet worden dat de Gereformeerde kerk nog niet zijn stempel op de hele bevolking heeft gezet. Het is bovendien niet gemakkelijk om

afstand te doen van bepaalde ingewortelde gebruiken die sinds eeuwen het maatschappelijk leven hebben beheerst.

De geschiedenis leert wat de Bijbel zegt dat het juk van het vlees veel zwaarder is af te schudden dan dat van de felste tiran.

Prins Maurits is er en zijn broer Frederik Hendrik, de graaf van Hohenlohe die een maand eerder is getrouwd met Maria van Nassau, en Johan van Oldenbarnevelt. Verschillende Duitse vorsten zijn vertegenwoordigd door gezanten. Ook de ingelanden en hoogheemraden van Beijerland, waarvan Sabina Ambachtsvrouw is, zijn naar Delft getrokken met hun vrouwen en dochters en hun geschenken voor het bruidspaar. Zij zijn ook in de kerk geweest bij de huwelijksluiting en ze zitten aan weerszijden van de vorstelijke tribune. Maar, eerlijk gezegd, veel te eten en te drinken hebben ze niet gehad. Zij zijn immers de kleine luiden! Wie niet op de bruiloft is, is Willem Lodewijk van Nassau. Begrijpelijk!

Hoe ziet de bruid er uit? Haar moeder, Sabina van Beijeren, die afstamt van een geslacht dat keizers aan het heilige Roomse rijk heeft gegeven, kan nauwelijks kostbaarder kleding gedragen hebben toen zij in Spiers met Lamoraal van Egmond trouwde, dan haar dochter nu in Delft. Haar bruidskleed van wit zilvelaken staat stijf van borduursel, edelstenen en parels, daarbij een kraag van het fijnste Vlaamse kant op een zilveren boog wijduitstaand rondom hals en schouders. De roodfluwelen schoenen zijn voorzien van blinkende sieraden. Ook draagt ze de rijke diamanten halscarkant van de Staten van Holland en de juwelen oorbaggen, het geschenk van de heemraden van Beijerland. Twee pages dragen de sleep.

Sabina is niet alleen verwant aan het regerend vorstenhuis van Frankrijk, maar ook aan verschillende Duitse vorsten en vorstinnen. Die achten het hun plicht hun familielid kostbare stoffen en juwelen te schenken om zodoende de eer van haar rang en afkomst op te houden. Maar ook hier is het niet alles goud wat er blinkt.

De bruidegom draagt een deftig krijgsmansgewaad, een statiedegen in een rijk geborduurde bandelier (draagriem) en een blauwe met gouden franje afgezette sjerp over de schouder die goed uitkomt op het zwart fluwelen wambuis. Hij is fors van gestalte, een man die zo te zien wel gezag afdwingt maar niet direct geestdrift weet op te wekken.

Er is niet alleen leeftijdsverschil tussen bruid en bruidegom, maar ook verschil in karakter: men wil in niets voor elkaar wijken. Enerzijds is er de zucht om te schitteren en anderzijds de behoefte om een hoge rang op te houden.

Wil de bruid, ondanks haar sombere jeugd, alsnog genieten van al die dingen die zij voordien gemist heeft? Zijn de inkomsten van haar heerlijkheid Beijerland zo hoog dat zij dit alles kan bekostigen of gaat deze bruiloft eenvoudig boven haar stand? In een ontmoeting na de bruiloft met haar buurman Jacob Jansz Graswinckel bekent Sabina dat ze schulden heeft en geldgebrek. De rentmeester van Oud-Beijerland is wel bekwaam maar het is zijn schuld niet dat wij altijd meer nodig hebben dan hij in kan brengen, aldus Sabina. Graswinckel raadt haar aan om kostbaarheden te verpanden om een renteloze lening te ontvangen van zijn broer, een rijk koopman zonder kinderen.

Tijdens deze ontmoeting met de wonderdokter beklagt zij zich ook over haar man. Eerst heeft hij ijverig en met volharding naar mijn hand gedongen. Ik had toen andere uitzichten, hogere, maar dat verbond des harten werd verbroken (hier doelt ze kennelijk op haar verbintenis met Willem Lodewijk van Nassau) en ik gaf mijn hand aan George van Solms, ofschoon hij mijn jongere is. En nu gehuwd, is hij koud en hard jegens mij, verwijt mij de moeilijkheden waarin onze statelijke bruiloft ons heeft gebracht en, met één woord: het is mogelijk dat hij als krijgsoverste geschikt is om zijn lansiers te drillen, maar zeker is hij de ongeschiktste man ter wereld om een vrouw met minzaamheid te leiden en haar hart te winnen.

Later hebben zij zich weer met elkaar verzoend. De graaf komt uit Hulst over om zijn vrouw naar Oud-Beijerland te begeleiden waar ze de hele zomer doorbrengt en haar huishouding op een zeer sobere wijze inricht. Men beticht hem er van dat hij, in plaats van trouw op zijn post te blijven, zelfs op hachelijke momenten naar Oud-Beijerland trekt om zijn vrouw te bezoeken. In 1596 gaat de vesting Hulst verloren en dat brengt graaf George van Solms onherstelbare schade toe. De Staten van Zeeland willen hem niet meer als bevelhebber in hun dienst. Reeds in 1600 overlijdt hij zonder kinderen na te laten. Sabina blijft in Delft wonen.

J.W.

DE VRAGENRUBRIEK

De genealogische "problemen" die in het augustus-bulletin werden opgenomen hebben nauwelijks reacties opgeleverd. Blijkbaar zijn het vragen die met de thans beschikbare gegevens moeilijk opgelost kunnen worden.

Op één vraag werd een antwoord ontvangen, waarvan hieronder een weergave volgt:

456. Het overlijden van Job van Dam werd aangegeven op 24-1-1776 te Strijen door de weduwe Trijntje Breur. Haar overlijden werd aangegeven op 4-7-1800, eveneens te Strijen (begrafenis 11-7-1800).

Deze keer brengen wij de volgende kwesties onder uw aandacht:

460. David Verhagen, een arbeider wonende in een huis achter de Rijkestraat te 's-Gravendeel (overl. na 1-3-1680), had tenminste drie kinderen: 1) Dingena Davids (geb. ca. 1650), tr. Pieter Frederiks; 2) Gerrit Davids (bewoont samen met Dingena Davids -dan weduwe- in 1700 een huis aan de noordzijde van de Rijkestraat) en 3) Emmertia Davids, tr. Jacob Claessen Vlasblom, benoemt Gerrit Davids in haar testament (20-8-1688) tot medevoogd.
Vraag: wie waren de ouders van David Verhagen en wie was de moeder van zijn kinderen?
461. Pieter Jansse Snaeijer, geb. Sint Anthoniepolder 1670, overl. Heenvliet 1722, woonde te Numansdorp, te Heinenoord en Heenvliet, tr. ca. 1696 Wilmpje Bastiaans Groenendijk, overl. ca. 1708/10 te Heenvliet. Het eerste kind van dit echtpaar wordt gedoopt te Heenvliet op 3-2-1697.
Vraag: waar en wanneer zijn Pieter en Wilmpje gehuwd (ca. 1696). Wie waren de ouders van Wilmpje en waar en wanneer is zij geboren?

462. Op 25-8-1933 overleed te Hendrik Ido Ambacht Corstiaan de Pee, geb. Maasdam 1864/65, zoon van Corstiaan de Pee en Neeltje Hoogvliet. Hij was gehuwd met Neeltje Zilverschoon, geb. te Puttershoek.
Vraag: aanvullende gegevens over Corstiaan de Pee en Neeltje Hoogvliet.
463. Op 19-11-1776 testeren te 's-Gravendeel (RA 29, acte 20) Leendert Janse Mookhoek en Jaapje Dirkse van der Linden, echtelieden. Zij wordt begraven 30-11-1776 en hij 31-12-1789, beiden te 's-Gravendeel.
Vraag: gegevens over de vader van Jaapje.
464. Op 1-4-1724 (RA 's-Gravendeel 6, fol. 7) verkoopt Lijntje Leenderts van der Linden, weduwe van Cornelis Arijens Stoocker, een huis aan de Buitendijk te 's-Gravendeel.
Vraag: gegevens over de vader van Lijntje.
465. Elisabeth Cornelisse van der Giessen (te 's-Gravendeel), tr. (1) Cornelis Paulusse Hartich, tr. (2) Jan Gijssse van der Wulp. Zij zou een "voordochter" zijn van Cornelis Eeuwouts van der Giessen.
Vraag: wie is haar moeder?

Indieners van vragen zijn soms teleurgesteld omdat hun vraag niet direct in het volgende bulletin verschijnt. Dit heeft enerzijds te maken met de voorbereidingstijd voor dit blad. Anderzijds worden de vragen geplaatst op volgorde van binnenkomst. Zijn er vragen op voorraad, dan kan het inderdaad gebeuren dat plaatsing even op zich laat wachten.
Maar..... iedere vraag wordt geplaatst!

Vragen en antwoorden kunnen worden gestuurd naar het adres van de vragenrubriek: Strijensedijk 2, 3295 KM 's-Gravendeel. Sluit u, wanneer u een vraag indient, een postzegel bij voor antwoord?

AOM

AFDELING GENEALOGIE

De fichescollectie in de studiezaal blijft groeien. In de afgelopen periode werden duizenden fiches toegevoegd met gegevens uit de volgende bronnen:

- Burgerlijke stand Klaaswaal: overlijden 1820 t/m 1831.
- Burgerlijke stand 's-Gravendeel: geboorten 1831 t/m 1871.
- Burgerlijke stand Puttershoek: overlijden 1812 t/m 1833.
- Bevolkingsregister Puttershoek: 1880-1892.
- Rechterlijk Archief Oud-Beijerland, inventarisnr. 3 t/m 7: transporten en hypotheeken, periode 1609-1661 (ca. 18.500 fiches!)
- Hervormde gemeente Numansdorp: lidmatenboek 1881-1937.
- Rechterlijk Archief Heinoord, inv. nr. 10: transporten en hypotheeken, periode 1597-1627.
- Gemeentearchief Numansdorp, nr. 543: begraafboek eigen graven vanaf 1830.

De volgende nieuwe Streekgenealogieën (SG's) werden toegevoegd:

1255 Meijboom
1256 van Kruiskerken
1257 Kokelis
1258 Oskamp
1259 van Rees
1260 Schop
1261 den Uil

Ook worden doorlopend de familieadvertenties uit verschillende (streek)-kranten verzameld en systematisch opgeborgen. De hieraan ontleende gegevens worden eveneens aan de fichescollectie toegevoegd.

Een totaaloverzicht van alle streekgenealogieën is te raadplegen op Internet op het adres: http://www.medewerker.hro.nl/w_t_molema.

AOM

WERKGROEP DIALECTEN

Pieter Hollemans, alias Piet de Ketellapper

In bulletin 75 van december 1997 stond een verhaal over "Zwervers deur de Hoeksche Waerd", waarin o.a. ook uitgebreid aandacht werd besteed aan de zwerver Piet de Ketellapper, afkomstig uit Zeeland. Naar aanleiding van dat artikel ontvingen wij een reactie van de Provinciale Archiefinspectie "Zeeland".

Men was namelijk zeer ingenomen met het gedeelte waarin het leven van deze zwerver in de Hoeksche Waerd werd beschreven.

Daarom werd dan ook toestemming gevraagd aan de schrijver om dit verhaal te mogen plaatsen in hun orgaan. Zij zouden het dan woordelijk overnemen, geschreven in ons dialect.

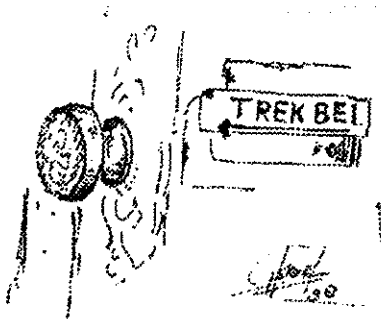
Deze toestemming werd gegeven onder de voorwaarde van bronvermelding. Als dank voor deze toestemming kregen wij van hun kant de aanvulling over de familie Hollemans die men daar heeft kunnen vinden.

Gezien de gebleken belangstelling uit onze Vriendenkring, waarvan velen zich de naam Piet de Ketellapper nog goed kunnen herinneren, willen wij u deze Zeeuwse gegevens niet onthouden, met dank aan onze Zeeuwse vrienden voor hun attente reactie.

W. R.

"Uit het Bulletin van de Vriendenkring van het Streekmuseum Hoeksche Waerd nemen wij met toestemming van de schrijver de heer W. Reedijk uit Klaaswaal het onderstaande artikel in het dialect van de Hoeksche Waerd over. De redactie gaat ervan uit dat lezing van dit dialect weinig problemen zal opleveren. Mochten sommige woorden echter onbegrijpelijk zijn dan verneemt de redactie dit gaarne. De redactiecommissie meent dat dit artikel voor de Bevelandse lezer wellicht interessant is omdat een zekere zwerver Pieter Hollemans ter sprake wordt gebracht, die afkomstig is uit Wolphaartsdijk.

Pieter Hollemans wordt op 11 mei 1862 in Wolphaartsdijk geboren in het arbeidersgezin van Leendert Holleman en Catharina de Zeeuw. Op 14 april 1874 verhuist het gezin naar de 's-Heer Hendrikskinderdijk (wijknr. E142a) te Goes. De moedervan Pieter sterft op 30 oktober 1874 en zijn vader hertrouwt op 10 juni 1880 met Maatje Hoogesteger. Pieter woont daarna als arbeider korte tijd in Kattendijke en trouwt op 13 april 1888 in Kattendijke met Maria Borgo (geboren 24 februari 1872 te 's-Gravenpolder). Daarna vertrekken zij op 7 juni 1890 voor korte tijd naar Middelburg en wonen daarna in Kloetinge, waar hun enige zoon Marinus op 20 november 1890 wordt geboren.

Zij keren terug naar Goes op 17 november 1891 en gaan wonen in de Korte Vorststraat (wijknr. C89). Uit het bevolkingsregister van Goes blijkt dat Maria Borgo regelmatig voor een korte periode in Middelburg woonachtig is. Na 15 december 1899 keert zij niet meer terug naar Goes.

Pieter Hollemans vertrekt tenslotte op 31 augustus 1906 uit Goes en wordt gehuwd zijnde als leurder "ambtshalve afgeschreven".

De zoon Marinus huwt op 15 mei 1913 met Neeltje Jannetje Mieras te Yerseke. Dit echtpaar krijgt 6 kinderen en Marinus overlijdt op 16 april 1972 te Goes. De verblijfplaats van Pieter Hollemans is bij sluiting van het huwelijk van Marinus niet te achterhalen. Waarschijnlijk verblijft Pieter dan al in de Hoeksche Waard. Mogelijkerwijs vertoefde hij op het moment van het fatale schot op 22 september 1914 al voor langere tijd op de boerderij van Naaktgeboren."

HOEKSCHEWAARDSE SPREEKWOORDEN EN GEZEGDEN IN DIALECT (VERVOLG)

- Zijn *brôôchie* is gekocht. Hetzelfde als: Hij is onder de panne. = In goede welstand kunnen leven.
- 't *Blommechie* ister of. = Ouderdomsverschijnselen krijgen.
- 't Is langs de *bêeste* of. = Het is erg onfatsoenlijk.
- Van bove *blink*, van ondere stink. = Mooier voorkomen dan men is.
- Dur is gêên dominee die niet vraagt en gêên *boer* die niet klaagt. (volksgezegde)
- Veul gekaern en waainig *butter*. = Nutteloos gepraat, geen resultaat.
- Hij heb niks in te brenge as lege *briefjes*. = Hij heeft geen zeggenschap.
- Een emmer *broek* en een pintje *bille*. = Broodmager.
- Ik zellie slaan as *berespek*. = Dreigende taal.
- Dat is tur één van de *besteplank*. = Kind geboren 9 maanden na het huwelijk van de ouders.
- 't Lijkt wel een *bieë-nest*. = Veel door elkaar gepraat in een groot gezelschap (bie = bij)
- Hij is zôô stijf as een *brikbôôm*. = Hij heeft stramme ledematen.
- Hij lôôpt van *bieboord* nae *ba-boord*. = Doelloos slenteren.
- *Baaierland* is gesticht van rotte kaes en onderwicht. Dit is een satirisch gezegde door niet-Beijerlanders gebruikt. Wellicht ontstaan nadat in vroeger tijden een handelaar in kaas afkomstig uit Oud-Beijerland in Noord-Brabant werd betrapt bij het leveren van beschimmelde kaas en ook met onderwicht.
- Hij ken met z'n pis naer *Bijsterveld*. Bijsterveld was een waterkijker gevestigd in Rotterdam. Aan de urine van iemand die mankerende was, werd beweerd dat hij kon zien wát er aan die persoon mankeerde en dan gaf hij tegen betaling goede raad of medicamenten. Nu was vroeger het naar Rotterdam gaan voor sommige mensen een hele reis. Maar boer Groeneweg van Schuring ging elke dinsdag naar de veemarkt en Bijsterveld woonde daar ook ergens in de buurt.

De mensen van 't Hoogezand, Schuring of van 't dorp, die konden tegen een kleine vergoeding hun flesje urine met naam en adres meegeven met Groeneweg en die bezorgde dat bij de waterkijker. Die bekeek dat door de microscoop en stuurde de patiënten de uitslag met goede raad wat zij moesten doen of laten, plus de rekening van 't onderzoek.

Nu was er een boer op Schuring die geloofde niet aan die "fratsen" en weet je "wattie dee?" Hij gaf, zonder dat iemand er wat van wist, een "flessie paerdezaak" van zijn merrie mee aan Groeneweg en zei dat het van zijn vrouw was. Hij was benieuwd welke remedie die waterkijker daarvoor zou geven. Toen hij de brief met de uitslag en de rekening kreeg "keektie" toch raar op z'n neus. Er stond in: "Lichaam warm houden en elke dag twee maal haver geven".

Als je denkt dat iemand je wat wijs wil maken, wordt het hierboven genoemde gezegde nog steeds in deze omgeving gebruikt.

W.R.

AANWINSTEN

Gedurende ruim 40 jaren zijn er inmiddels oude voorwerpen verzameld, die in de Hoeksche Waard werden gebruikt. Al geruime tijd voor de opening van het museum in 1968 was met het verzamelen begonnen.

De conservator van het Streekmuseum de heer De Rooy, vermeldde in zijn toespraak tijdens de maaltijd op de vriendendag, waartoe het verzamelen heeft geleid. Het Streekmuseum voor de Hoeksche Waard heeft de grootste collectie voorwerpen van de Nederlandse streekmusea, op het Openluchtmuseum in Arnhem na. Dit is toch wel iets om even bij stil te staan. Toch is het niet verbazingwekkend, als je in bulletin na bulletin de uitgebreide opsommingen van aangeboden oude zaken ziet.

Zo ook in dit bulletin. Wij kunnen u weer veel gaven in de afgelopen maanden melden.

De agrarische werktuigencollectie werd uitgebreid met: een bietenspaatje, stiften om aan hoefijzers van paarden te bevestigen zodat ze op het ijs kunnen lopen, een stalraam, een koolhouw, een schrepel, een pikhaak en zicht, twee hooivorken waarvan er één bestaat uit één stuk hout, een smakzeis, een schoefhaak, twee bieten(trek)tangen, een aardappelriek, een reespade, een gegalvaniseerd aardappelmud, een aardappelvoorraadkist, een houten kruiwagen, een kolenrooster op standaard, een graanschop en een kolenschop.

In de ambachtelijke sfeer kon de collectie worden vergroot met: een slagershakbijl, een apparaatje om drijfriemen aan elkaar te verbinden, een griendwerkershakmes, een booromslag met drie boortjes en twee gutsboortjes.

Aan huishoudelijke voorwerpen werd geschonken: een grote gietijzeren ketel, zeven treeftjes, bestek in originele verpakking, drie theeschepjes, een zijscheplepel, diverse lepeltjes, twee doosjes waxinelichtjes, diverse blikjes onder andere één met wapens van het Koninklijk Huis, een vruchtenmolentje, een litermaat, een emaille zeef en vergiet, een kaarsenstandaard, een wafelijzer, vijf wijnglazen met Grieks randje, een scheermesaanzetsteen, een

houten stoel, vijf kleine (petroleum)lampenglaasjes en vier verschillende borstplaatvormen in hartmodel.

Een dasspeld, onderkleding met kant, molton onderkleding, twee rouwspelden en rouwoorbellen, twee hoge hoeden, twee kussenslopen, een nachtjapon, een tafelkleed met kanten zijstroken, een kanten befje en drie keuvels vormen de aanwinsten bij de kleding en ander textiel met bijbehoren.

Voor het streekarchief en de bibliotheek werd ontvangen: drie jaargangen van het Nieuwsblad voor de Hoeksche Waard, oude dorpsfoto's, ansichten en diverse boeken.

De laatste opsomming betreft de overige schenkingen: een handmatig bedienbaar blussapparaat uit de 2e wereldoorlog voor brandbommenbestrijding, twee gewichten om een schuifraam omhoog te houden, een potkachel, een rol inpakpapier, een Oranje-beker, een aantal schoolboekjes, een uitgebreide visuitrusting, een lederen sigarenkoker, laboratoriumglaswerk van de suikerfabriek te Puttershoek, een stikkenzak, een magazijnkast met laden, een knijpkat, twee dozen met archeologische vondsten, een wandelstok, twee grote prenten, een pakje Van Rossum en een pakje Van Nelle koffiesurrogaat, een blikje Castan sigaretten, een luciferdoosje (ca. 1900), een fraai bewerkte pijp in bijbehorend etui en diverse munten en penningen.

De gevers van de hiervoor genoemde zaken bedanken wij hierbij nogmaals van harte.

R.v.d.W.